



Miljonprogrammet

- Mytbildning, arkitektur och
förnyelse

Erik Ståhlbom



Rymdtorget, Bergsjön

Foto: Lotta Särnbratt

**Kandidatarbete vid institutionen för stad och
land, SLU Uppsala**

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land i Uppsala, LA- avdelningen
EX 0529, Kandidatarbete i landskapsarkitektur, 2010, 15hp på
landskapsarkitektprogrammet

© Erik Ståhlbom

Titel: Miljonprogrammet - Mytbildning, arkitektur och förnyelse

Nyckelord: Miljonprogram, Rekordår, Arkitektur, Landskapsarkitektur,

Handledare: Christer Bengs, institutionen för stad och land

Examinator: Per Berg, institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

INTRODUKTION

Miljonprogrammets tillkomst

För att möta en akut bostadssituation tillsattes i slutet av 50-talet en bostadsbyggnadsutredning. Utrustningsstandarderna i lägenheterna var låga och trångboddheten var ett faktum för den svenska folkhemstidens kärnfamiljer. Det rådde dessutom bostadsbrist. Utredningen kom fram till att bostadsbristen, som framför allt omfattade storstadsregionerna, berodde på att staten prioriterat bort bostadsbyggande till förmån för exportindustrin. År 1965 beslutade riksdagen att det i Sverige skulle byggas en miljon nya bostäder under kommande tio år. Intentionerna var bland annat att höja boendestandarden samt att lösa den rådande bostadsbristen. År 1960 saknades dusch eller bad i nästan hälften av alla lägenheter. Endast 70 procent hade vattentoalett. 1975 hade 95 procent av alla hushåll det. Resultaten av beslutet om miljonprogrammet har fått kritik från många olika håll. Bland annat har det påtalats att utomhusmiljöerna blivit alltför styvmoderligt behandlade. (Söderqvist, Lisbeth, 1999, Sid 11-12) I kölvattnet av miljonprogrammet har en rad sociala problem uppstått. Det är en följd av bland annat att befolkningens behov kring hem och närmiljö har förändrats över tiden. Sedan 1990-talet har Sverige arbetat med att förnya och upprusta miljonprogramsområdena. (Söderqvist, Lisbeth, 1999, sid 9) Byggnader med närmiljöer har åldrats under 40 år. Ett renoveringsbehov har vuxit fram i många av dessa områden idag för att levnadsstandarderna återigen ska bli drägliga. (Nordström, Christer, 1999)

Problem som har uppstått

En av de kanske mest avgörande faktorerna som gjort 60- och 70-talens bostadsområden omoderna är att de planerades för kärnfamiljen. Idag är mer än 50 procent av Sveriges hushåll enpersonshushåll. Ett exempel på skev fördelning mellan antalet personer per hushåll och storlek på lägenheterna är Lindängen i Malmö. År 2009 var 44 procent av de boende ensamstående. Trots detta var 90 procent av hushållen tre rumslägenheter. (Boverket, 2009, sid 21) Detta kan indikera att även bostädernas närmiljöer är planerade för människor med andra levnadsförhållanden än de vi har idag. När antalet ensamlevande människor ökar ställs nya krav på utomhusmiljöerna som social arena. Utomhusmiljöerna är helt enkelt inte avsedda för varken spontana eller planerade möten. Mycket av det vi gör idag då vi inte är hemma kan ses som sociala aktiviteter. Det kan till exempel handla om shopping eller motion. De områden som skapades under miljonprogramsåren är isolerade från dessa aktiviteter eftersom de inte hade lika stor betydelse för oss. Det är ofta långt till affärer och träningslokaler och grundtanken är att man ska färdas dit med bil. Då man planerade bostadsområdena var människors arbete generellt sett mer fysiskt krävande och tillfredställde kanske också våra sociala behov på ett annat sätt jämfört med idag. Vi kanske inte längre har samma behov av att få vara ifred och vila på vår fritid. (Boverket, 2008, Gårdsutveckling i miljonprogrammet, sid 14) Segregation lyfts

ofta fram som ett vanligt problem i miljonprogramsområden. Det går inte att skylla segregationen enbart på fysiska strukturer. Det är möjligen lika mycket en följd av medvetenheten om att valet av bostad får sociala konsekvenser. Föreställningar om vad det innebär att bo i ett område inverkar på våra val som bostadskonsumenter. (Boverket, 2008, Hur kan man främja integration genom övergripande fysisk planering och stadsutveckling? Sid 12) Att många av de bostadsområden som vuxit fram under miljonprogramsåren har utvecklats till att bli förorter med stora sociala problem är väl knappast varken en hemlighet eller nyhet. Tendenser i sökandet efter syndabockar finns bland landskapsarkitekter precis som hos andra yrkesgrupper. En är att kritisera byggnadsarkitekturen. Berörda bostadsområden beskrivs ofta som monotona och storskaliga och utemiljöerna som torftiga. (Söderqvist, Lisbeth, 1999, sid 11-12) Detta är aktuella svårigheter som dagens landskapsarkitekter har att brottas med.

Syfte och frågeställningar

Att tala om miljonprogrammets konsekvenser är en komplex uppgift även om problemen i sig kan tyckas vara explicita. Därför berör texten tre delar som har en nära koppling till varandra. De tre delarna handlar om mytbildning, arkitektonisk kvalitet och förnyelse.

En rad exempel finns där förnyelse av exteriör arkitektur med bostadsnära utomhusmiljöer skett med ett, ur boendeperspektiv, lyckat resultat. Avsikten med arbetet är att lyfta fram konkreta åtgärder från utvalda exempel för att beskriva och diskutera förändringarna.

Vid förnyelsen av miljonprogramsområden är en av riskerna att existerande arkitektoniska värden går förlorade i processen. Det är förmodligen lätt hänt att de positiva inslagen hamnar i skuggan av de flitigt kritiserade. Det kan därför vara viktigt att peka på de kvaliteter som ingår i bostadsområden från miljonprogramstiden.

En av anledningarna till att kritik ofta är ensidig är att viss mytbildning kring ämnet har uppstått. Under åren har mycket schablonbilder kring miljonprogrammet vuxit fram. En förhoppning med detta arbete är att genom denna skrift tydliggöra några av dessa myter. Mina frågeställningar är således:

Vad kan man göra för att förbättra utomhusmiljöer i miljonprogramsområden?

Vilka arkitektoniska värden finns i dessa områden?

Vilka myter om miljonprogrammets arkitektur har etablerats?

Avgränsningar

För att helt och hållet förstå upprinnelsen till bostadsreformen miljonprogrammet, samt varför bostadsområdena kom att få sin utformning, bör man kanske studera den människosyn och politik som låg till grund. (Arnstberg, Karl-Olov, 2000, sid 11) Detta är inte mitt ändamål. Jag nöjer mig med att beskriva det som ett försök att från socialdemokratiskt håll få bukt med sociala problem som bostadsbrist och låg standard. Hela sanningen är troligtvis att målen var ännu mera övergripande för regerande politiker 1965. Det går till exempel att se miljonprogrammet som en del i den svenska socialstatens strategi att bygga upp ett socialt skyddsnät och bekämpa fattigdomen. (Arnstberg, Karl-Olov, 2000, sid 17 – 18) För att begränsa arbetet till rimlig storlek ligger fokus på de bostadsnära miljöerna.

METOD

Genom att studera olika texter beskrivs och diskuteras de exempel som valts ut utifrån syfte och frågeställningar.

Det har gjorts försök att förändra bristfälliga utomhusmiljöer i de områden som planerades mellan åren 1965 – 74. Därför finns det också dokumenterat både metoder för analyser kring hur detta kan utföras samt utvärderingar av resultatet då det genomförts. Bland annat i boverkets dokumentationer som: *Så fick miljonprogrammet ett nytt ansikte: en rapport från Gårdstensbostäder om ombyggnaden av flerbostadshus i östra Gårdsten* (Boverket 2007). Arbetet i följande text grundar sig främst på fallstudiebaserad litteratur som till exempel rapporter från just boverket, men även avhandlingar, essäer, protokoll, regeringspropositioner och artiklar.

RESULTAT

Mytbilden

Det faktum att problem, med till exempel segregation, finns i miljonprogramsområdena kan väl anses vara obestridliga. Det bör dock beaktas att den allmänna, negativa bilden av bostadsområdena inte är skapad av de boende själva. Mediebilden av miljonprogrammets bostadsområden kan bli en faktor som i sig pådrivar segregationsprocessen. Bilden blir till slut så vedertagen att det är svårt att penetrera den med andra perspektiv. Kanske blir de verkliga problemen därför så svårlösliga. Det blir helt enkelt en för onyanserad diskussion där brukare inte får komma till tals. En stigmatisering uppstår kring både förorten och dess invånare. (Miljonprogram och media sid 13) Den ensidiga mediebilden har även kommit att påverka de boendes bild av den egna närmiljön.

I Bebyggelseantikvariens tidning beskriver Diana Uppman att det vid ett föredrag i Vårby i Stockholm presenterades, efter en inventering på A4-ark med NCS-färger, byggnadernas färgsättning för 70 boende i området. Flertalet kände inte igen färgerna på sina hus utan hävdade bestämt att de bodde i ett grått eller brunt hus. I själva verket varierade färgerna mellan rött, grönt, gult, brunt och grått. (Diana Uppman, sid 4)

Det finns väl etablerade vanföreställningar kring miljonprogrammets byggnader. Husen beskrivs som storskaliga och gjorda av betong. I själva verket är den vanligaste byggnadstypen från denna tid lamellhus med tre våningar. Det vanligaste fasadmaterialet är inte betong. Puts, tegel, trä och skivmaterial är mer frekvent förekommande. (Perspektiv på miljonprogrammet sid 109) Dessutom har kanske betong som material fått en viss symbolisk laddning som inte alltid har förankring hos de boende i miljonprogramsområdena. I boken *Miljonprogrammet* återger Karl – Olov Arnstberg ett samtal med två tjejer från Palestina som bor i Rinkeby.

”Men jag frågar varför det ser ut som det gör, och de undrade vad jag menade. Det är ju rent och städat. Jag menade alltär tråkigt och av betong. Varför skulle det inte vara i betong? Vad är det som är så fel med det? De har ju Järvafältet i närheten och skogen och naturen alldeles bakom krokarna.” (2000, Sid 194)

Arkitektoniska kvaliteter

Det har i intervjuundersökningar visat sig att det finns värdefulla egenskaper i miljonprogrammets bostadsområden. Att se dessa egenskaper och kvaliteterna i dem är ett av de råd som Clas Florgård och Tomas Schlyter ger i sin skrift *Efter Miljonprogrammet om natur och arkitektur*. De menar att det finns exempel på 60-talsområden som är väl utformade och utvecklingsbara. (sid 6) Samtliga intervjupersoner i Lotta Särnbratts *Perspektiv på miljonprogrammet* påtalar att positiva förekomster i deras närmiljö är vackra grönområden och gårdsmiljöer. (2006, sid 106 -107) Det kan vara resultat av att byggnader enligt tidens ideal placerades glest. Detta beskriver Hans Asplund då han kallar tidens kanske mest inflytelserika arkitekt, Le Corbusier, för ”konstnär och skulptör snarare än arkitekt”. Vidare liknar Asplund Le Corbusiers utplacering av byggnaderna vid en skulpturutställning där besökaren kan röra sig fritt mellan verken. (Rekordår och miljonprogram sid 167)

De bostadsnära miljöerna går i regel att dela in i gårds-, kvarters- och parkmark där den gemensamma kvartersmarken ofta består av sparad naturmark. I många av områdena är gårdsytan hårdgjord och avgränsas av buskar eller träd. På gårdarna är ofta lekplatser för mindre barn belagda. De är generellt placerade nära entréerna och är ytmässigt väl tilltagna. Allmänt sett är också utrustningen på dessa lekplatser påkostade. Däremot kan här lekplatser för större barn, och så kallad skapande lek, betraktas som en bristvara. I den gemensamma kvartersmarken har man i vissa fall anlagt stora lekplatser och i andra låtit naturen i sig inbjuda till friare lek. Parkytorna är i stort sett i alla områden väl tilltagna och lättillgängliga tack vare en strategisk placering i det bilfria gång-

och cykelvägnätet. (Vidén, Sonja & Lundahl, Gunilla. Sid 27 - 30) Över lag är tillgängligheten god. En av anledningarna är att nivåskillnader ofta jämnades ut vid byggnationen. (Vidén, Sonja & Lundahl Gunilla. Sid 33) Byggnader fick en framträdande kontrasterande roll i omgivningen. Gångstråken har en tydlig geometri precis som lekplatser och grönområden. Lotta Särnbratt skriver så här angående området Gårdsten i Göteborg:

”Arkitektoniska egenskaper i området i västra Gårdsten som lyfts fram av antikvarier, är strukturen med gårdsmiljöer och stråk, med låga lamellhus och loftgångshus med en ovanligt genomarbetad arkitektonisk gestaltning och karakteristiska arkitekturdetaljer. Området kan betraktas som en anläggning, en helhet som tillkommit i ett sammanhang.” (2006, Sid 102)

Det finns alltså även estetiska värden hos byggnaderna i sig. Det som vissa till exempel kallar monotont och storskaligt kan andra se som effektivt och enhetligt. (Perspektiv på miljonprogrammet sid 106 -107) Andra positiva inslag som inte bör förbises är de trafiksäkra gång- och lekytor som uppstått i bostadsområdena i och med den tillämpade trafiksepareringen. Det är också vanligt med rullstolstillgängliga hissar. Entréer är generellt luftiga och ljusa tack vare att de är glasade. (Perspektiv på miljonprogrammet sid 39 – 40) Regeringspropositionen *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet*, från 1997 vittnar om att man från vissa politikerhåll är, eller åtminstone har varit, medveten om att det i miljonprogramsområden finns kvaliteter som är värda att bevara. Följande text ingår i just denna proposition:

”... iaktta varsamhet vid förändringar och tillägg till dessa miljöer så att inte deras värdefulla egenskaper onödigtvis förstörs utan tvärtom förstärks. Det gäller inte bara den klassiska innerstaden utan också nyare tillägg, inte minst förortsbyggandet, som under senaste tid ibland gjorts till föremål för en onyanserad behandling i ombyggnadssammanhang utan tillräcklig kontakt med invånarna och deras önskemål.” (1998)

Det har blivit vanligare sedan slutet av 1990-talet att man pratar om kulturhistoriska värden i rekordårens bostadsområden. I Förordet till *Miljonprogram och media* skriver Andreas Carlgren, Integrationsverket och Erik Wegreus, Riksantikvarieämbetet, att bebyggelsen från den här tiden är en viktig del i vår historia. De menar vidare att den vittnar om forna bostadspolitiska satsningar och visioner om det nya samhället och den moderna människan. Denna bit kulturhistoria med dess politiska ambitioner hamnar lätt i skuggan av en onyanserad allmän bild, skapad av media. (Miljonprogram och media sid 7)

Exempel på hur förnyelse kan genomföras

Det bör beaktas att inget miljonprogramsområde är det andra likt bortsett från att de alla byggdes mellan åren 1965 och 1974. Det är därför viktigt att analyser inför ombyggnad sker av just det område som ska omformas och inte miljonprogrammets bostadsområden som helhet.

I förnyelsen av området Gårdsten i Göteborg låg det i arkitektens uppdrag att ta hänsyn till det utredningsmaterial som tagits fram. Det viktigaste var att lyssna till hyresgästernas synpunkter. Småmöten pågick mellan projektledning och hyresgästerna och det framkom många nya idéer. En var att riva de murar som skiljde gårdarna åt. För att binda samman gårdarna och lösa nivåskillnaden anlade man istället en spiralväg mellan dem. (Så fick miljonprogrammet ett nytt ansikte sid 22-25)



Spiralväg i Gårdsten Foto: Bert Leandersson

I stadsdelen Bergsjön i Göteborg har man arbetat med att öka trygghetskänslan vid spårvagnshållplatserna. Tidigare var tre av fyra hållplatser belägna i berget vid tunnelmynningar. Vid upprustningen har man flyttat ut dessa hållplatser, röjt undan skymmande växtlighet och anlagt nya, alternativa gångvägar. Tidigare var man tvungen att ta sig till hållplatserna via en mörk trappa under skärmtak.

I ett samarbete mellan landskapsarkitekter, byggherre och förvaltare har ett verktyg för gårdsupprustning tagits fram. Det är en vidareutveckling av ett projekt som påbörjades av Skanska år 2006 med syfte att upprusta flerbostadshus i miljonprogramsområden. Grundidén bygger på att se problemen som möjligheter. Detta verktyg har testats på ett kvarter i stockholmsförorten Husby. (Gårdsutveckling i miljonprogrammet sid 5-7) I detta verktyg ligger en stor del av fokuseringen på det eftersträfvansvärda i en tydlig zonering. Att dela in ett område i offentliga, halvoffentliga, halvprivata och privata zoner är en vedertagen metod som kan vara bra för att avgöra vilka beståndsdelar och element som bör ingå i området.

Den offentliga zonen ligger ofta utanför, eller i utkanten av området. Det kan vara parkeringar, genomgående gångstråk eller den markyta som omger de

tidstypiska höga punkthusen. I de halvvoffentliga zonerna bör ingå lekplatser och övriga ytor för umgänge. Halvprivata zoner är oftast ytor som ligger intill husen. Med halvprivata zoner avses till exempel trapphus med entréer. Det är vanligt att dessa mjuka övergångar från offentligt till privat blir otydliga och få i miljonprogramsområden. De privata zonerna är kanske de enklaste att definiera. Det är de platser där endast ett av hushållen har tillträde. Det är zoner som alltid finns i direkt anslutning till husen. Det kan vara uteplatser med tydlig avgränsning mot de offentliga och halvvoffentliga gårdarna. Dessa zoner är ofta betydelsefulla för alla boende. Det kan upplevas som att gården får liv då grannarna vistas på sina uteplatser. I många fall utgör ytorna en övergång med personlig prägel mellan den gemensamma gårdsytan och den mer privata byggnadskroppen. (Gårdsutveckling i miljonprogrammet sid 21-23) Ett typiskt drag för bostadsnära miljöerna som skapades under 60- och 70-talet är de distinkta mötena mellan mark och huskropp. (Perspektiv på miljonprogrammet sid 109-110).

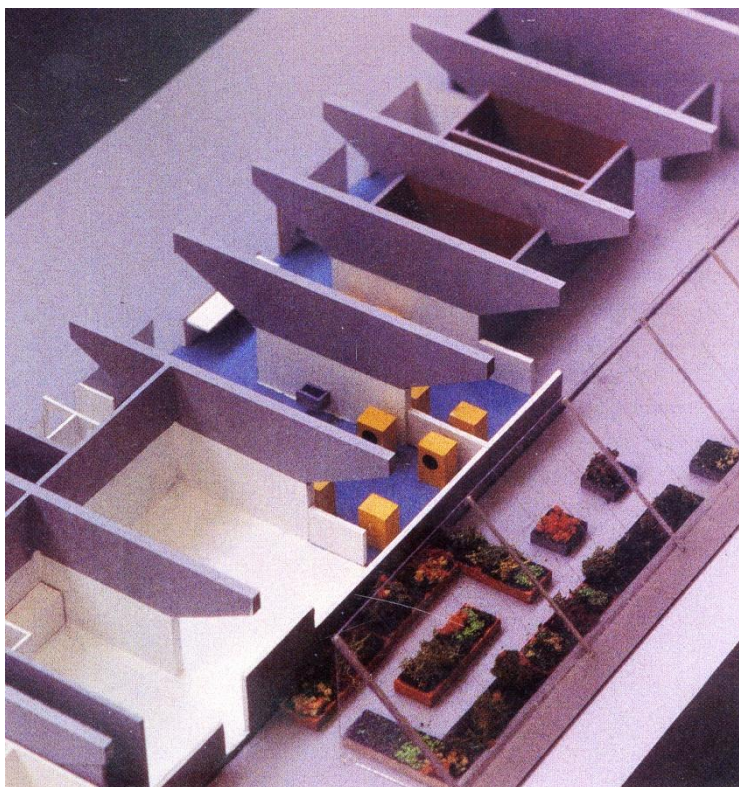


Östra Gårdsten efter ombyggnad

Foto: Lotta Särnbratt

I vissa fall har hyresgäster fått ta sin egen gård i besittning för att odla i växthus eller lotter. Dessa växthus kan fungera som mjuka övergångar mellan den allmänna gården och det icke offentliga huset. De kan även stycka upp gårdar som känns alldeles för storskaliga. Ett exempel där detta tillämpats är då nya tvättstugor byggdes i området Gårdsten. Tanken var att skötsel av odling kan ske under tiden tvätten blev klar. (Nordström, Christer 2009 sid 60)

I förnyelseprocessen av Lindängen i Malmö har insyn i rummen på nedre botten definierats som ett problem av de boende själva. Det berodde på att den gångväg som leder till entréerna går nära huset. (Social och ekologisk upprustning sid 80) Lösningen blev, efter boendemöten och en omarbetning av det första förslaget, att helt ta bort gång- och cykelvägen. Vid varje trapphus anslöts istället entrén med ett parallellt gångstråk längre ut från huset. Vid sidorna av varje entré anlades perennrabatter och belysning i form av pollare installerades. För att minska driftskostnader ersattes tidigare buskage med friväxande häck som hade rätt höjd. För att minska kostnader för arbete vid anläggandet beslutades vid samråd att de boende själva skulle stå för planteringsarbete med mera.



Modell över tvättstugor och växthus i Gårdsten, Göteborg

Foto: Christer Nordström

DISKUSSION

I sökandet efter lämpliga källor framgick snabbt att problematik kring miljonprogrammet går att angripa från många olika håll. Tydligt är att forskning bedrivits inom flera discipliner. Såväl arkitekter som ekonomer och kulturgeografer har sina uppfattningar. Då vissa av källorna endast snuddat vid svaren på frågeställningarna har referenslistan blivit lång. I takt med fördjupning i konsekvenserna av miljonprogrammets genomförande ökar förståelsen för hur komplex den utveckling är som har gjort vissa miljonprogramsområden till vad de är idag. De problem som uppstått är mångfasetterade. Det är uppenbart att de rör såväl ekonomi som sociologi och planering. För att upptäcka de inslag som är värda att ta vara på vid omvandling av miljonprogrammets arkitektur ter det sig som en förutsättning att vara medveten om de schablonbilder som tillkommit. Därmed kan man förhoppningsvis se bortom dessa. Ett sätt att få en rättvis uppfattning kan vara att tillämpa samarbete med de boende som berörs vid ombyggnadsprocessen. Detta tycks vara gemensamt för de lyckade resultat som uppnåtts. På så vis finns det en tydlig koppling mellan vikten av att en arkitekt lägger allmänna vanföreställningar åt sidan, ser vad som verkligen finns utifrån ett värderande perspektiv, och därefter tar beslut som rör omvandling av den befintliga arkitekturen.

Jag har under mitt granskande av rapporter och analyser, av genomförda omformningar av miljonprogramsområden, slagits av ett betydelsefullt faktum. Inslag av medborgarsamverkan är återkommande i stort sett i alla de lyckade resultaten. Det är vid eftertanke fullt begripligt. Vem vet bättre vilka kvaliteter och problem som finns i närmiljön i ett område än de boende själva? Det förefaller finnas en avgörande skillnad mellan förnyelse och nyproducerade bostadsområden. I det tidigare fallet finns människor som har egna erfarenheter av platserna. Det är med det i åtanke en form av slöseri att inte lyssna på de boende och använda deras erfarenheter vid en omformning av befintliga miljöer. Det är troligt att boende i miljonprogramsområden också kraftigt påverkas av mytbilden, mot förmodan har i så fall inte ens de den sanna bilden. Det förefaller som att den så vanliga sinnebilderna hos allmänheten om miljonprogramsbyggnation som dominerad av grå betong inte stämmer överens med verkliga förhållanden. Dock finns det onekligen välgrundade skäl till kritik mot arkitekturen.

Även om jag tidigare i arbetet försökt understryka att inget miljonprogramsområde är det andra likt, kan man med viss generalisering urskönja gemensamma brister. Ur ett planeringsperspektiv kan flera av dessa ha rötterna i att människors livsstil har förändrats över tiden. Exempel på allmänna bristfälligheter finns i till exempel avsaknad av tydlig zonerings. I till exempel Lindängen i Malmö ledde en alltför nära placering av en offentlig gång- och cykelväg till oönskad insyn hos bostadsinnehavare. I fall som dessa tycks det vara en bra lösning att utreda om det bör tillämpas en mjukare övergång från det offentliga till privata. Ett sätt är att tillföra till exempel uteplatser eller rabatter.

Även om det inte går att lösa alla de sociala problem som uppstått genom att konkret förändra landskapet, så finns det ändå uppenbarligen exempel där man förbättrat områden på vissa punkter. Kanske gäller det att så objektivt som möjligt definiera vad i de befintliga miljöerna som är brister och vad som är tillgångar. På så vis har man troligtvis stor hjälp att lyckas i förnyelsen av de miljöer som skapades under rekordåren.

REFERENSLISTA

Arnstberg, Karl-Olov (2000). *Miljonprogrammet*. Stockholm: Carlsson

Social och ekologisk upprustning [Elektronisk resurs]: förnyelse av Lindängen. 1. uppl. (2009). Karlskrona: Boverket
Tillgänglig på Internet:
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2009/social_och_ekologisk_upprustning.pdf

Gårdsutveckling i miljonprogramsområden [Elektronisk resurs]. (2008). Karlskrona: Boverket

Tillgänglig på Internet:

http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/Gardsutveckling_i_miljonprogramsomraden.pdf

Hur kan man främja integration genom övergripande

fysisk planering och stadsutveckling? [Elektronisk resurs]. (2008).

Karlskrona: Boverket

Tillgänglig på Internet:

<http://www.boverket.se/Global/Boende/Dokument/Hur%20kan%20man%20fr%C3%A4mja%20integration%20genom%20%C3%B6vergripande%20ofysisk%20planering%20och%20stadsutveckling.pdf>

Så fick miljonprogrammet ett nytt ansikte [Elektronisk resurs]: en rapport från Gårdstensbostäder om ombyggnaden av flerbostadshus i östra Gårdsten,

Göteborg. 1. uppl. (2007). Karlskrona: Boverket

Tillgänglig på Internet:

http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/sa_fick_miljonprogrammet_ett_nytt_ansikte.pdf

Ericsson, Urban, Molina, Irene & Ristilammi, Per-Markku

(2002). *Miljonprogram och media [Elektronisk resurs] : föreställningar om människor och förorter*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Tillgänglig på Internet:

<http://www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/miljonprogram.pdf>

Florgård, Clas & Schlyter, Thomas (1985). *Efter miljonprogrammet: om natur och arkitektur*. Alnarp: MOVIUM i samarbete med tidn. Utemiljö

Nordström, Christer (1999). *Möjligheter för miljonprogrammet*. Stockholm:

Svensk byggtjänst

Särnbratt, Lotta (2006). *Perspektiv på miljonprogrammet: arkitektur,*

kulturhistoria och miljöanpassning som delar av hållbar utveckling. Lic.-avh. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, 2006

Söderqvist, Lisbeth (1999). *Rekordår och miljonprogram: flerfamiljshus i stor skala: en fallstudiebaserad undersökning av politik, planläggning och estetik*. Diss. Stockholm: Univ.

Uppman, Diana *Bebyggelseantikvariens tidning*, Årgång 5, nr 10,

Utveckling och rättvisa: en politik för storstaden på 2000-talet. (2000).

Tillgänglig på Internet:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=37&rm=1997/98&bet=165&typ=prop>

Vidén, Sonja & Lundahl, Gunilla (red.) (1992). *Miljonprogrammets bostäder: bevara - förnya - förbättra*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning